

พื่อนไทยทรงดำ

นางเอี่ยมพร เน่าวเียนผล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทยศิลป์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539

ISBN : 974-632-995-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

T17388284

THAI SONGDAM DANCE

MRS. EUMPORN NAOYENPON

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Dance

Graduate School

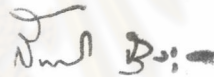
Chulalongkorn University

1996

ISBN : 974-632-995-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ฟ็อน ไทยทรงดำ
โดย นางเอี่ยมพร เนาว์เย็นผล
ภาควิชา นาฏยศิลป์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุรินทร์ อุดมเวช

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ กุงสุวรรณ)

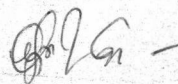
คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

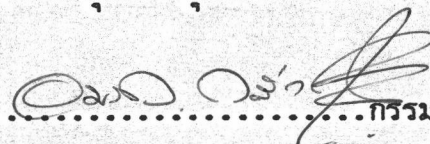
.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์จรรยาณง แสงวิเชียร)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รศ. ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผศ. สุรินทร์ อุดมเวช)

.....กรรมการ
(ผศ. อมรา กล้าเจริญ)

เอื้อมพร เนาว์เย็นผล: ฟ้อนไทยทรงดำ (THAI SONGDAM DANCE)

อ.ที่ปรึกษา: รศ.ดร.สุพหล วิรุฬห์รักษ์, 203 หน้า. ISBN 974-632-995-2

การศึกษาเรื่องไทยทรงดำมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาถึงรูปแบบวิธีการฟ้อนแบบดั้งเดิม ณ จังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. 2536-2538 และเปรียบเทียบการฟ้อนที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันใน 4 จังหวัดคือ เพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี โดยการศึกษาจากข้อมูลที่เป็นเอกสารงานวิจัย จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และปฏิบัติด้วยตนเอง

ผลจากการวิจัยพบว่า ฟ้อนไทยทรงดำเป็นการฟ้อนตามประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยชาวไทยทรงดำ ณ จังหวัดเพชรบุรี เป็นเวลากว่า 200 ปี การฟ้อนเป็นส่วนหนึ่งในประเพณีอันคอน ซึ่งเป็นเทศกาลแห่งความสนุกสนานหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว ที่จัดขึ้นในช่วงเดือนห้าและเดือนหกของทุกๆ ปี ช่วงเทศกาลนี้ชาวไทยทรงดำในแต่ละท้องถิ่นจะแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านอันสวยงาม เพื่อมาพบปะสังสรรค์กัน ฅลานช่วง และมีการละเล่นที่เรียกว่า อันคอน คือการโยนลูกคอนให้แก่กันระหว่างหนุ่มสาว ลูกคอนนี้ทำด้วยดุงผ้า ช้างในบรรจุด้วยเมล็ดนุ่นหรือเมล็ดมะขามทำพู่ห้อยให้ดูสวยงาม มีเชือกยาวสำหรับจับเหวี่ยงโยนระหว่างที่มีการเล่นคอนจะมีการฟ้อน แอ่วลาว เข่งลำแคน และการขับลำ โดยมีแคนเป็นดนตรีประกอบการเล่นสลับกันไป

การฟ้อนไทยทรงดำดังกล่าวพบว่ามี 2 แบบคือ การฟ้อนแบบดั้งเดิมและการฟ้อนแบบปัจจุบัน ลักษณะท่าฟ้อนแบบดั้งเดิมนั้นในแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะเหมือนกัน โดยมีลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวร่างกาย 6 ส่วน คือ 1.การใช้เท้ามี 2 ลักษณะคือ การย่อเท้าและการก้าวเท้า การก้าวเท้ามี 5 วิธีได้แก่ ก้าวย่าง ก้าวไขว้ ก้าวลากเท้า ก้าวเขยิบเท้า และก้าวยั้งเท้า 2.การใช้ขามี 2 ลักษณะคือ การงอขา และการนั่งยองๆ 3.การใช้ลำตัวมี 3 ลักษณะคือ ลำตัวตั้งตรง ลำตัวเอนไปด้านหลัง และลำตัวเอนไปด้านข้าง 4.การใช้มือมี 7 ลักษณะได้แก่ ม้วนมือ ซ้อนมือ ไขว้มือ ควางมือ โฉบมือ ตักมือ และมีมือไคบ้อง 5. การใช้แขนมี 2 ลักษณะได้แก่ ตั้งวงสูง ตั้งวงต่ำ 6.การใช้สะโพก โดยมีลักษณะเด่นคือ การทรงตัวโดยยืนย่อเข้าโย้ตัวฟ้อน การนั่งยองๆ ฟ้อนในลักษณะจำติดคิน สำหรับการฟ้อนจะขึ้นอยู่กับทำนองเพลง 4 เพลงตามลำดับคือ 1.แคนช้า หรือแคนเดิน 2.แคนเร็ว หรือแคนแล่น 3.แคนแกร หรือแคนกะแล่ 4.แคนเวียงหรือแคนเย็บ แคนเดินเปรียบเสมือนหนุ่มสาวสร้างความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน แคนแล่นเปรียบเสมือนหนุ่มเฝ้าโลมและสาวหลบหลีก แคนกะแล่เปรียบเสมือนหนุ่มสาวสมัครสมานในรสรัก แคนเย็บเปรียบเสมือนชายหญิงที่แสดงถึงความสุขสมหวังในความรัก ส่วนการฟ้อนแบบปัจจุบันอาศัยรูปแบบการฟ้อนดั้งเดิมอยู่บ้าง แต่จะประยุกต์ขึ้นใหม่ตามสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแต่ละท้องถิ่นของกลุ่มชนไทยทรงดำ

ภาควิชา นาฏยศิลป์
สาขาวิชา นาฏยศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2538

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C680012 : MAJOR THAI DANCE

KEY WORD: THAI SONGDAM / DANCE

EUMPORN NAOYENPON : THAI SONGDAM DANCE

THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. SURAPONE VIRULRAK, Ph.D. 203 pp.

ISBN 974-632-995-2

The study of Thai Songdam Dance aims at studying the traditional dance style of the Petchaburi province during 1993-1995, and to compare this with those of Ratchaburi, Nakon Pathom and Supanburi. The research methodology is based upon the documents, researches, interviews, observations and self practice

The research finds that Thai Songdam Dance of the Thai Songdam people at Petchaburi has a very long history of over 200 years. Dance is a part of the In-kon tradition which takes place after harvesting or during the fifth or sixth month of the lunar calendar. During this time the Thai Songdam people will dress in their traditional costume. They all meet together at the village playground or Kwang. Here the young and unmarried males and females will play In-kon, the game of throwing colourful bean bags. Concurrently, music and dance called aeo-lao, soeng-lam-khaen, and khab-lam are playing by villagers.

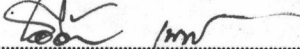
Thai Songdam Dance has two types, the traditional and the modern. The traditional styles in each province are similar. There are based upon six distinctive movements. There are six footsteps, two leg positions, three body positions, seven hand gestures, two arm positions and a hip trusting. Dance has a four part series according to the four dance tunes. Each part probably depicts male and female acquaintance, wooing, seduction, and happiness respectively. The modern dance style is still based upon the traditional pattern but adapted to suit different Thai Songdam communities today.

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา นาฏยศิลป์.....

สาขาวิชา นาฏยศิลป์ไทย.....

ปีการศึกษา 2538.....

ลายมือชื่อนิสิต .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลง ได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากบุคคลหลายท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนันท์ อุตมเวช และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อมรา กล้าเจริญ ได้กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ให้ความรู้ทางวิชาการและ สละเวลาอันมีค่า ให้คำแนะนำข้อคิดเห็นในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ด้วยดี ตลอดมา

ขอขอบพระคุณ อาจารย์จรรมนง แสงวิเชียร คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ที่กรุณาให้แนวทางในการศึกษา ค้นคว้า ข้อมูลต่าง ๆ ขอขอบคุณศูนย์วัฒนธรรมสถาบัน-ราชภัฏเพชรบุรี และอาจารย์ทุกท่านที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ให้การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ขอขอบคุณแม่ครูพ่อครูชาวไทยทรงดำทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ท้ายสุด งานวิจัยฉบับนี้นับได้ว่าเป็นงานวิจัยแนวใหม่ คือ เป็นการศึกษาค้นคว้าทาง ด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน แล้วรวบรวมขึ้นมาเขียนเป็นงานวิจัย นับว่ามีอุปสรรคมากมายในด้านการค้นคว้าหาข้อมูล เพราะงานทางด้านนาฏศิลป์ไทยไม่ค่อยมีข้อมูลอ้างอิงเป็นตำราไว้ ข้อมูลหลักจะได้มาจากการสัมภาษณ์ชาวไทยทรงดำเพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี และจากประสบการณ์ตรง ผู้วิจัยมีความประสงค์จะให้งานวิจัยนี้เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจ หากงานวิจัยนี้เป็นประโยชน์เพียงน้อยนิดต่อการศึกษา ผู้วิจัยขออุทิศความดีให้แก่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ที่อบรมสั่งสอนและทุก ๆ ท่านที่ช่วยเป็นกำลังใจ ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จด้วยดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	3
วิธีดำเนินการวิจัย.....	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	6
- วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชน.....	6
- วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางสังคม ความเชื่อ อาชีพ และภาษา.....	9
- วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ.....	18
- วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับขนบประเพณี และวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้าน.....	27
3. กลุ่มชนไทยทรงดำ.....	33
- ถิ่นเดิม.....	33
- การเรียกชื่อกลุ่ม.....	37
- การอพยพเข้าสู่ดินแดนประเทศไทย.....	39
- สาเหตุของการอพยพ.....	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
- ระยะเวลาที่มีการอพยพ.....	41
- ภูมิหลังของประเพณีการพ้อนไทยทรงดำทั้ง 4 กลุ่ม.....	47
- ประเพณีอันคอน.....	49
4. พ้อนไทยทรงดำเพชรบุรี.....	56
การพ้อนไทยทรงดำในปัจจุบัน.....	56
- องค์ประกอบการพ้อน.....	56
- โอกาสที่แสดง.....	56
- บรรยากาศ.....	56
- สถานที่.....	58
- เครื่องดนตรี.....	59
- วิธีการพ้อน.....	60
การพ้อนไทยทรงดำแบบจารีต.....	61
- องค์ประกอบการพ้อน.....	61
- โอกาสที่แสดง.....	61
- บรรยากาศ.....	61
- สถานที่.....	62
- ดนตรี.....	63
- วิธีการพ้อน.....	63
- ลักษณะการพ้อน.....	76
ทำพ้อนพื้นฐาน.....	76
- เอกลักษณะทำพ้อนพื้นฐาน.....	76
- การใช้เท้า.....	76
- การใช้ขา.....	84
- การใช้ลำตัว.....	85
- การใช้มือ.....	88
- การใช้แขน.....	97

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. เปรียบเทียบการฟ้อนไทยทรงดำ 4 กลุ่ม.....	103
- รูปแบบการฟ้อนไทยทรงดำเพชรบุรี.....	103
- รูปแบบการฟ้อนไทยทรงดำราชบุรี.....	104
- รูปแบบการฟ้อนไทยทรงดำนครปฐม.....	106
- รูปแบบการฟ้อนไทยทรงดำสุพรรณบุรี.....	108
- เปรียบเทียบลำดับการฟ้อนทั้ง 4 กลุ่ม.....	111
- การแต่งกายตามประเพณีไทยทรงดำ.....	118
- เปรียบเทียบการแต่งกายในการฟ้อนทั้ง 4 กลุ่ม.....	126
6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	131
รายการอ้างอิง.....	138
ภาคผนวก.....	143
ภาคผนวก ก ประวัติพ่อครูแม่ครูลาว โส่งและผู้ให้ข้อมูลการฟ้อน.....	144
ภาคผนวก ข ภูมิหลังและสภาพทางสังคมกลุ่มชนไทยทรงดำ.....	161
ภาคผนวก ค วิทยาการผู้ให้ข้อมูลการฟ้อนไทยทรงดำ.....	171
ภาคผนวก ง ภาพเครื่องดนตรี การแต่งกาย การฟ้อนรำ.....	180
ประวัติผู้เขียน.....	203

สารบัญตาราง

	หน้า
1. ตารางแสดงลำดับการพ้อนในช่วงที่ 1 ของทั้ง 4 กลุ่ม.....	111
2. ตารางแสดงลำดับการพ้อนในช่วงที่ 2 ของทั้ง 4 กลุ่ม.....	112
3. ตารางแสดงลำดับการพ้อนในช่วงที่ 3 ของทั้ง 4 กลุ่ม.....	113
4. ตารางแสดงลำดับการพ้อนในช่วงที่ 4 ของทั้ง 4 กลุ่ม.....	114
5. ตารางแสดงจำนวนท่าที่ประยุกต์ชั้นใหม่ของ 4 กลุ่ม.....	115
6. ตารางแสดงการเคลื่อนไหวมือและแขนของ 4 กลุ่ม.....	116
7. ตารางแสดงการเคลื่อนไหวของเท้า ใน 4 กลุ่ม.....	117
8. ตารางแสดงลักษณะการแต่งกายในการพ้อนไทยทรงดำเพชรบุรี.....	126
9. ตารางแสดงลักษณะการแต่งกายในการพ้อนไทยทรงดำราชบุรี.....	128
10. ตารางแสดงลักษณะการแต่งกายในการพ้อนไทยทรงดำนครปฐม.....	129
11. ตารางแสดงลักษณะการแต่งกายในการพ้อนไทยทรงดำสุพรรณบุรี.....	130

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

	หน้า
1. ภาพบรรยากาศการพ้อนไทยทรงดำบ้านห้วยท่าช้าง อ. เขาย้อย จ. เพชรบุรี.....	57
2. ภาพหมอแคนแสดงการเป่าแคน ประกอบการพ้อนในลานพ้อนย่อย.....	59
3. การท่วงท่าการพ้อนเกี้ยว.....	70
4. ภาพท่วงท่าการพ้อนเกี้ยว.....	71
5. ภาพแสดงการย่ำเท้า.....	77
6. ภาพแสดงการก้าวย่าง.....	79
7. ภาพแสดงการก้าวเท้าไขว้.....	80
8. ภาพแสดงการก้าวลากเท้า.....	81
9. ภาพแสดงการก้าวเขยิบเท้า.....	82
10. ภาพแสดงการก้าวยั้งเท้า.....	83
11. ภาพแสดงการใช้ซาลักษณะนั่งยอง ฯ.....	84
12. ภาพแสดงการใช้ลำตัวลักษณะลำตัวตรง.....	85
13. ภาพแสดงการใช้ลำตัวลักษณะลำตัวเอน ไปด้านข้าง.....	86
14. ภาพแสดงการใช้ลำตัวลักษณะลำตัวเอน ไปข้างหลัง.....	87
15. ภาพแสดงการม้วนมือ ลักษณะพ้อนควงมือ.....	88
16. ภาพแสดงการม้วนมือ ลักษณะพ้อนตักมือ.....	89
17. ภาพแสดงการช้อนมือ.....	90
18. ภาพแสดงการตักมือ.....	91
19. ภาพแสดงการใช้ข้อมือ.....	92
20. ภาพแสดงการควงมือ.....	93
21. ภาพแสดงการโฉบมือ.....	94
22. ภาพแสดงการใช้มือปิดป้องบน.....	95
23. ภาพแสดงการใช้มือปิดป้องล่าง.....	96
24. ภาพแสดงการตั้งวงระดับสูง.....	97
25. ภาพแสดงการตั้งวงระดับต่ำ.....	98
26. ภาพแสดงการใช้สะโพก.....	99